

QUAN HỆ GIỮA KAZAKHSTAN VÀ LIÊN BANG NGA

TSKH. Trần Hiệp

Đại sứ quán Việt Nam tại Kazakhstan

Đầu thập niên 90 thế kỷ XX, Liên bang Nga và Kazakhstan tuyên bố độc lập, thiết lập và phát triển quan hệ đối tác chiến lược toàn diện. Bài viết khái quát về Kazakhstan, quan hệ Kazakhstan – Liên bang Nga và nhận xét về vấn đề này.

I- Khái quát về Kazakhstan và Liên bang Nga

1. Kazakhstan

Kazakhstan có biên giới dài 13.200 km với Nga, Trung Quốc, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turmenistan, tiếp giáp biển Caspi, Aran; diện tích 2.724.900 km² (thứ 9 thế giới), là nước có diện tích lớn nhất Trung Á, đa số lãnh thổ Kazakhstan thuộc châu Á, một phần nhỏ thuộc châu Âu; dân số 16,856 triệu người (năm 2012, đứng thứ 62 thế giới), bình quân 6,19 người/km²; có 140 tộc người, đông nhất là dân tộc Kazakh chiếm 63%, Nga chiếm 23%; cả nước chia làm 14 tỉnh, 1 đặc khu, thành phố Amaty và thủ đô Astana; lấy tiếng Kazakh làm ngôn ngữ quốc gia, tiếng Nga là tiếng thứ hai được các dân tộc sử dụng. Tại Kazakhstan, có hơn bốn mươi tôn giáo (lớn nhất là Hồi giáo chiếm 47% dân số), song không có tôn giáo nào là quốc giáo. Kazakhstan có khí hậu lục địa, mùa hè mát, mùa đông lạnh, khô; đứng

thứ hai thế giới về trữ lượng uran, crom, chì và kẽm, thứ ba về mangan, thứ năm về đồng, thuộc 10 nước có trữ lượng lớn nhất thế giới về dầu, khí tự nhiên, than đá, sắt, vàng, đất hiếm. Năm 2012, GDP Kazakhstan khoảng 200 tỉ USD, GDP bình quân đầu người xấp xỉ 12.000 USD; tổng xuất nhập khẩu ước đạt 144,6 tỉ USD (xuất khẩu đạt 96,2 tỉ USD, nhập khẩu – 48,4 tỉ USD); dự trữ ngoại tệ đạt 85 tỉ USD; đầu tư nước ngoài khoảng 20 tỉ USD.

Cuối thế kỷ XV, người Kazakh thành lập nhà nước du mục ở phía Tây và vùng trung tâm Kazakhstan ngày nay. Thế kỷ thứ XVIII, đế quốc Nga bắt đầu xâm nhập vào Kazakhstan. Sau Cách mạng Tháng Mười Nga, người Kazakh theo đường lối dân tộc chủ nghĩa đã thành lập chính phủ và đòi quyền tự trị. Năm 1920, Hồng quân tiến vào Kazakhstan và nước Cộng hòa tự trị Kazakhstan được thành lập; năm 1936 Kazakhstan gia nhập Liên bang Xô viết. Trong thời kỳ Liên Xô, Kazakhstan là nước Cộng hòa Xô viết phát triển khá, có công, nông nghiệp hiện đại, đời sống nhân dân tương đối cao.

Sau khi Liên Xô tan rã, ngày 16/12/1991 Kazakhstan tuyên bố độc lập.

Từ đó đến nay, thực hiện Chiến lược phát triển đến năm 2030 “Chiến lược Kazakhstan 2030” với mục tiêu xây dựng Kazakhstan thành một quốc gia phát triển trong khu vực Á-Âu, có “nền kinh tế hiện đại; hệ thống chính trị - xã hội ổn định và hiện đại; nhân dân có cuộc sống sung túc, được chăm sóc y tế và giáo dục; phát triển bền vững và bảo vệ môi trường; chủ quyền và an ninh quốc gia được bảo đảm vững chắc”¹, Kazakhstan đã đạt được những thành tựu to lớn về đối nội và đối ngoại.

Về đối nội: Kazakhstan thực thi thể chế cộng hòa tổng thống, tập trung quyền lực vào người đứng đầu nhà nước - Tổng thống (Hiến pháp năm 1993 và Hiến pháp năm 1995). Từ năm 1991 đến nay, qua tất cả các cuộc bầu tổng thống (gần nhất là cuộc bầu tổng thống nhiệm kỳ 2011-2016), N. Nazabayev luôn trúng cử là Tổng thống Kazakhstan.

Tại Kazakhstan đã hình thành hệ thống đa đảng chính trị, song thực quyền tập trung vào đảng cầm quyền - Đảng Dân chủ Nhân dân Nur Otan².

Quốc hội có hai viện: Thượng viện có 39 đại biểu với nhiệm kỳ là 6 năm và Hạ viện có 107 đại biểu, nhiệm kỳ là 5 năm. Cuộc bầu Hạ viện khóa 5 nhiệm kỳ 2012-2017 có kết quả thành lập Hạ viện 3 đảng

(Đảng Nur Otan, Đảng Dân chủ Ak Giôn, Đảng Cộng sản Nhân dân), trong đó Đảng Nur Otan chiếm đa số lập pháp - 83 ghế.

Để bảo đảm vững chắc an ninh, chủ quyền, lãnh thổ quốc gia, Kazakhstan xây dựng quân đội chính quy gồm ba lực lượng: lục quân, không quân và hải quân, thành lập bốn bộ chỉ huy khu vực (phía Nam, Đông, Astana và Tây), cải tổ và phát triển lực lượng an ninh (Bộ Nội vụ). Lực lượng vũ trang Kazakhstan có khoảng 70 nghìn quân với trang bị tương đối hiện đại.

Khẳng định độc lập và tự chủ, Kazakhstan xây dựng và phát triển thủ đô mới - thành phố Astana³ hiện đại tại trung tâm đất nước, một kỳ tích ở Á-Âu - nơi thống nhất tư tưởng, chính trị và văn hóa của quốc gia, dân tộc Kazakhstan.

Trong giai đoạn đầu độc lập, Kazakhstan thực thi các chính sách xây dựng kinh tế dân tộc độc lập, phát triển như chuyển sang kinh tế thị trường, tự do hoá giá cả, xây dựng đồng tiền dân tộc - đồng tenge, thành lập hệ thống ngân hàng, khẳng định sở hữu nhà nước, phát triển doanh nghiệp vừa và nhỏ, thu hút đầu tư nước ngoài, từ bỏ khuynh hướng kinh tế dựa vào khai thác, xuất khẩu nhiên liệu và quá độ sang mô hình kinh tế công nghệ-dịch vụ.

Chịu tác động mạnh của khủng hoảng kinh tế tài chính thế giới (khi giá dầu thế giới giảm mạnh từ 120 USD/thùng giữa năm

¹ *Kazakhstan Today*, Monograph, Edited by B. K. Sultanov, Almaty, 2010, p. 77-84.

² Đảng Dân chủ Nhân dân Nur Otan Kazakhstan thành lập ngày 1/3/1999 do Tổng thống N. Nazabayev làm Chủ tịch, hiện Đảng có khoảng 80 vạn đảng viên. Trong tiếng Kazakh, Nur Otan có nghĩa là Tổ quốc.

³ Từ ngày 6/7/1998, thành phố Astana (diện tích 710 km², dân số khoảng 770 nghìn người) trở thành thủ đô của Kazakhstan, trước đó thủ đô là thành phố Amaty.

2008 xuống còn 40 USD/thùng năm 2009), Kazakhstan điều chỉnh chính sách phát triển kinh tế - xã hội, chuyển từ trọng tâm ưu tiên duy trì nhịp độ phát triển cao sang tập trung chống khủng hoảng, ngăn chặn suy thoái kinh tế, giữ vững ổn định chính trị - xã hội; tăng cường quản lý Nhà nước đối với nền kinh tế, thắt chặt chi tiêu ngân sách, kiểm chế lạm phát và thất nghiệp, kiên quyết bảo đảm an sinh xã hội... Kết quả: Kinh tế Kazakhstan đã vượt qua khủng hoảng, phát triển, ổn định chính trị được duy trì, an sinh xã hội được bảo đảm, các cam kết xã hội của Nhà nước được thực hiện.

Năm 2010, Kazakhstan đưa ra “Chiến lược phát triển 10 năm 2010-2020” với mục tiêu tổng quát là: Đưa Kazakhstan tham gia vào nhóm 50 nền kinh tế có sức cạnh tranh nhất trên thế giới, mục tiêu cụ thể là GDP bình quân đầu người năm 2015 đạt 15.000 USD, năm 2020 đạt 18.000 USD.

Năm 2012, Kazakhstan gia nhập nhóm 50 nước kinh tế phát triển nhất thế giới với GDP bình quân đầu người đạt 12.000 USD. Tháng 12/2012, tại Lễ kỷ niệm 21 năm Ngày Độc lập của Kazakhstan ở Astana, Tổng thống N. Nazabayev đã công bố “Chiến lược phát triển Kazakhstan đến năm 2050”. Mục tiêu chính của Chiến lược là: Đưa Kazakhstan gia nhập nhóm 30 quốc gia phát triển nhất thế giới; Là đất nước thịnh vượng trong đó nhân dân được tự do; Giáo dục sử dụng 3 ngôn ngữ (tiếng Kazakh, tiếng Nga, tiếng Anh); Nhà nước mạnh, kinh tế phát

triển, mọi người được lao động theo khả năng⁴.

Về đối ngoại: Thực hiện chính sách đối ngoại hòa bình, độc lập, cân bằng, đa phương và mở rộng quan hệ với các nước trên thế giới, Kazakhstan có quan hệ ngoại giao với 145 nước, quan hệ hữu nghị, hợp tác với các nước lớn, láng giềng, khu vực, các nước quan trọng ở khu vực và thế giới.

Kazakhstan có vai trò quan trọng đối với các nước lớn đang cạnh tranh, giành ảnh hưởng và lợi ích ở Trung Á, có quan hệ đối tác chiến lược với Nga, Trung Quốc và xây dựng quan hệ đối tác chiến lược với EU, Mỹ.

Kazakhstan là nước sáng lập, chủ trì hoạt động của Hội nghị Phối hợp hành động và Các biện pháp xây dựng lòng tin ở Châu Á (CICA)⁵, Hội nghị Các nhà lãnh đạo Tôn giáo thế giới; Tham gia tích cực trong các tổ chức khu vực như: Tổ chức An ninh và Hợp tác Châu Âu (OSCE), Cộng đồng Các quốc gia độc lập (SNG), Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO), Tổ chức Hợp tác Hồi giáo (OIC)...; Đã tổ chức thành công các Hội nghị thượng đỉnh OSCE, SNG, SCO và nhiều hội nghị, sự kiện quốc tế lớn tại thủ đô Astana, thành phố Amaty.

Kazakhstan là thành viên Liên hợp quốc, Ủy viên Hội đồng Nhân quyền Liên hợp quốc nhiệm kỳ 2013-2015. Ngày 22/11/2012, Kazakhstan đã vượt qua Bi

⁴ *mfa.kz*, 14/12/2012.

⁵ CICA thành lập năm 1992 theo sáng kiến của tổng thống N. Nazabayev, hiện CICA có 24 nước thành viên, chiếm 90% diện tích châu Á.

trong cuộc bỏ phiếu tại phiên họp 152 Đại hội đồng Tổ chức Hội chợ Triển lãm Quốc tế (EXPO), giành quyền đăng cai tổ chức EXPO-2017 với đa số phiếu bầu (Kazakhstan đạt 103/161 phiếu, Bỉ 44 phiếu), trở thành nước đầu tiên trong khối SNG và khu vực Trung Á tổ chức một EXPO⁶.

Kazakhstan là nước đi đầu trong lĩnh vực đấu tranh từ bỏ vũ khí hạt nhân, tiến tới thế giới không vũ khí hạt nhân⁷.

Kazakhstan tạo dựng được môi trường trong nước và thế giới thuận lợi, đã thu hút công nghệ tiên tiến mới và số vốn đầu tư nước ngoài rất lớn⁸, hiện đại hóa, đổi mới phát triển đất nước, có vai trò, quan trọng tại Trung Á và khu vực Á-Âu.

2. Liên bang Nga

Liên bang Nga là quốc gia có diện tích lớn nhất thế giới – 17.098.246 km², lãnh thổ Nga nằm ở 2 châu Âu và Á, có biên giới tiếp giáp với các nước Nauy, Phần Lan, Estonia, Latvia, Litva, Ba Lan, Belarus, Ucraina,

Grudia, Azerbaijan, Kazakhstan, Trung Quốc, Mông Cổ, Triều Tiên...; dân số 143,2 triệu người (thứ 9 thế giới, năm 2012), bình quân 8,38 người/km², có hơn 200 tộc người, đông nhất là dân tộc Nga chiếm 80,64% dân số. Tại Nga có các tôn giáo lớn Thiên Chúa giáo, Hồi giáo, Phật giáo..., hơn 70% dân theo Thiên Chúa giáo Slavo chính thống Nga. Liên bang Nga tuyên bố độc lập ngày 12/6/1990, thực thi chế độ cộng hòa; Cả nước chia làm 83 đơn vị hành chính (21 nước cộng hòa, 9 vùng, 46 tỉnh, 2 thành phố Trung ương (thủ đô Mátxcova có 11,6 triệu dân và thành phố Xanh Pêtécboa có 4,9 triệu dân, 5 đặc khu trực thuộc Trung ương); Tiếng Nga là ngôn ngữ quốc gia. Năm 2011, GDP của Nga khoảng 1.880 tỉ USD, GDP bình quân đầu người đạt 13.236 USD, tổng xuất nhập khẩu xấp xỉ 649 tỉ USD, trong đó xuất khẩu - 400 tỉ USD (65% thu từ bán các sản phẩm dầu, khí), nhập khẩu - 249 tỉ USD, dự trữ ngoại tệ đạt 499 tỉ USD (thứ 4 thế giới), nợ nước ngoài là 36 tỉ USD (3% GDP, vào loại thấp nhất thế giới); Từ 1991-2011 đầu tư nước ngoài vào Nga khoảng 2.500 tỉ USD, năm 2011 đạt kỷ lục là 543 tỉ USD)⁹.

II- Quan hệ Kazakhstan – Liên bang Nga

Liên bang Nga là nước lớn, láng giềng, giữ vị trí ưu tiên hàng đầu trong chính sách đối ngoại của Kazakhstan. Quan hệ đối tác chiến lược toàn diện Kazakhstan - Nga được phát triển mạnh mẽ trong hơn 20 năm qua. Bài viết giới hạn phân tích quan hệ giữa

⁶ Kazinform, 22/11/2012.

⁷ *Казахстанская правда*, 29/8/2012: Năm 1991, Tổng thống N. Nazabayev ký sắc lệnh chấm dứt thử hạt nhân tại Kazakhstan; Năm 1992, Kazakhstan tham gia Hiệp ước Không phổ biến vũ khí hạt nhân với tư cách là quốc gia phi vũ khí hạt nhân; Năm 1994 các nước lớn Mỹ, Nga, Anh (sau thêm Trung Quốc, Pháp) tuyên bố bảo đảm an ninh cho Kazakhstan đổi lấy việc Kazakhstan từ bỏ vũ khí hạt nhân; Năm 2006, Kazakhstan và các nước Trung Á ký Hiệp ước về khu vực Trung Á phi vũ khí hạt nhân...

⁸ *Kazinform*, 12/10/2012: Từ 1991-2012, Kazakhstan thu hút được hơn 166 tỉ USD đầu tư nước ngoài, chiếm gần 80% tổng đầu tư nước ngoài vào khu vực Trung Á.

⁹ *Россия — Википедия*.

Kazakhstan và Nga về chính trị, kinh tế, văn hóa, các khu vực, biên giới và tại các tổ chức quốc tế.

1. Quan hệ chính trị

Sau khi Kazakhstan tuyên bố độc lập, Liên bang Nga công nhận nền độc lập của Kazakhstan. Hai nước thiết lập quan hệ ngoại giao ngày 22/10/1992, ký hơn 170 văn kiện hợp tác, quan trọng nhất là Hiệp định Hữu nghị, Hợp tác và Tương trợ lẫn nhau, ký ngày 25/5/1992, xác định nguyên tắc quan hệ hợp tác Kazakhstan-Nga về chính trị, kinh tế, văn hóa, khoa học-kỹ thuật, quân sự...¹⁰.

Năm 1992, Nga thành lập Đại sứ quán tại Kazakhstan, mở Tổng lãnh sự tại Amaty, Uxch-Kamengorov, Lãnh sự ở Uran; Kazakhstan thành lập Đại sứ quán tại Nga, mở Tổng Lãnh sự ở Xanh Pêtécbuva, Lãnh sự tại Axrakhan, Omxơ. Kazakhstan và Liên bang Nga thường xuyên cử các đoàn, trong đó có nhiều đoàn cấp cao, sang thăm và làm việc lẫn nhau.

Quan trọng nhất là các sự kiện sau:

Tháng 3/1994, Tổng thống N. Nazabayev lần đầu tiên chính thức thăm Nga. Trong chuyến thăm, Kazakhstan và Nga ký 22 văn kiện hợp tác, phát triển quan hệ Kazakhstan-Nga về tăng cường hợp tác kinh tế, nguyên tắc giải quyết vấn đề công dân hai nước sống trên lãnh thổ của nhau,

nguyên tắc và điều kiện Nga thuê thành phố vũ trụ Baicônua của Kazakhstan...¹¹

- Tháng 9/1997, quan hệ Kazakhstan-Nga phát triển lên tầm cao mới. Tại Mátxcova, Tổng thống N. Nazabayev và Tổng thống B. Enxin ra tuyên bố thiết lập quan hệ Đối tác chiến lược Kazakhstan-Nga¹².

- Tháng 7/1998, trong chuyến thăm Nga của Tổng thống N. Nazabayev, nguyên thủ hai nước ký Tuyên bố chung về Tinh hữu nghị bền vững và Liên minh Kazakhstan-Nga trong thế kỷ XXI, Hiệp định về Phân định, Hợp tác khai thác khu vực biển Caspi giữa Kazakhstan và Nga.

- Tháng 10/1998, Tổng thống B. Enxin thăm Kazakhstan; Nga và Kazakhstan ký Hiệp định Hợp tác kinh tế giữa hai nước giai đoạn 1998-2007.

Tháng 6/2000, Tổng thống N. Nazabayev thăm Nga và tháng 10/2000 Tổng thống V. Putin thăm Kazakhstan.

- Năm 2008 - năm đầu nhiệm kỳ 4 năm. Tổng thống D. Metvedev đã 4 lần thăm Kazakhstan (vào các tháng 5, 7, 9, 12). Trong năm 2011, Tổng thống N. Nazabayev và Tổng thống D. Metvedev gặp nhau 8 lần tại các cuộc gặp song phương, đa phương.

- Năm 2012, Tổng thống N. Nazabayev thăm Nga 3 lần, Tổng thống V. Putin thăm

¹⁰ mfa.kz: *Сотрудничество Республики Казахстан с Российской Федерацией* (Website của Bộ Ngoại giao Kazakhstan: Hợp tác giữa Cộng hòa Kazakhstan và Liên bang Nga).

¹¹ *История Казахстана, В пяти томах. Том 5. Аматы, 2010, с. 445.*

¹² *Казахстанско-российские отношения: 1991-1999 годы, Астана-москва, 1999, с.224.*

Kazakhstan 2 lần, phát triển quan hệ đối tác liên minh chiến lược toàn diện Kazakhstan-Nga.

- Ngày 7/6/2012, Tổng thống V. Putin thăm Kazakhstan; Kazakhstan và Nga ký gia hạn Hiệp định Hữu nghị, Hợp tác và Tương trợ lẫn nhau giữa Kazakhstan và Nga thêm 10 năm đến năm 2022; Tổng thống hai nước nhất trí đưa kim ngạch ngoại thương hai nước đạt 40 tỉ USD trong thời gian tới¹³

Ngày 9/10/2012, Tổng thống N. Nazabayev thăm Nga, hội đàm với Tổng thống V. Putin, trao đổi các biện pháp phát triển quan đối tác chiến lược toàn diện Kazakhstan-Nga, trọng tâm là thực hiện Chương trình Hợp tác kinh tế giữa hai nước từ 2012-2020¹⁴

2. Quan hệ kinh tế

Hợp tác kinh tế là lĩnh vực hợp tác quan trọng nhất trong hợp tác Kazakhstan-Nga, thể hiện rõ đối tác chiến lược toàn diện giữa hai nước; Nga là đối tác thương mại hàng đầu của Kazakhstan, hiện chiếm khoảng 20% tổng giá trị ngoại thương của Kazakhstan.

Năm 2011, tổng xuất nhập khẩu của Kazakhstan với Nga đạt 23,8 tỉ USD, tăng 36,4% so với năm 2010: Kazakhstan xuất khẩu sang Nga 7,5 tỉ USD, tăng 39,5% và nhập khẩu từ Nga 16,3 tỉ USD tăng 35%; Nga là bạn hàng số 1, chiếm 18,8% tổng giá trị ngoại thương của Kazakhstan, tiếp theo là

Trung Quốc với 21,3 tỉ USD (16,9%), Italia – 16,2 tỉ USD (12,8%)...; Đầu tư của Nga vào Kazakhstan đạt khoảng 1 tỉ USD, xếp sau Hà Lan (7,9 tỉ USD), Pháp – 1,5 tỉ USD...; Dự kiến năm 2012, tổng kim ngạch ngoại thương Kazakhstan-Nga tăng 30%, đạt 30 tỉ USD và đầu tư của Nga vào Kazakhstan tăng 35%, đạt 1,4 tỉ USD¹⁵.

Theo Đại diện Kinh tế-Thương mại Nga tại Kazakhstan A. Iakolev: Quan hệ kinh tế-thương mại-đầu tư giữa Nga và Kazakhstan phát triển nhanh chóng trong những năm gần đây; Ngoại thương Nga-Kazakhstan năm 2009 đạt 14 tỉ USD, năm 2010 đạt 17 tỉ USD, năm 2011 đạt 24 tỉ USD (tăng 40% so với năm 2010); Tổng xuất nhập khẩu giữa 2 nước từ tháng 1-2/2012 tăng 7%, dự kiến năm 2012 sẽ tăng khoảng 35-40% so với năm 2011, đạt khoảng 30 tỉ USD. Về đầu tư, dự kiến Nga sẽ đầu tư vào Kazakhstan khoảng 1,5-1,8 tỉ USD. Nga hiện có 5 ngân hàng lớn, 4.000 công ty có vốn 100% của Nga, 8.000 công ty Nga liên doanh với các nước đang hoạt động tại Kazakhstan¹⁶.

Trong hợp tác kinh tế nổi lên vai trò quan trọng của hợp tác về năng lượng giữa Kazakhstan và Nga. Là hai nước sản xuất và xuất khẩu dầu, khí lớn trên thế giới¹⁷, Nga và

¹⁵ *Казахстан — Россия: экономические и политические факторы стратегического партнерства*, материалы VI казахстанско-российской научно-практической конференции (г. Алматы, 10 апреля 2012 г.), Отв. ред. Б.К. Султанов, 2012, с. 114-119.

¹⁶ *Kazinform*, 15/5/2012.

¹⁷ *tengrinews.kz*, 16/2/2012: Theo Tổ chức Các nước xuất khẩu dầu lửa (OPEC): Năm 2011, Kazakhstan khai thác được 584 triệu thùng dầu, đứng thứ 16 thế

¹³ *itar-tass*, 8/6/2012.

¹⁴ *Kazinform*, 10/10/2012.

Kazakhstan hợp tác phân chia, khai thác, vận chuyển dầu tại khu vực biển Caxpi với các tuyến đường ống nổi tiếng Achirau-Xamara, Ataxi-Alasanko, cảng Aktau... Tuyến đường ống Achirau-Xamara nằm trong tuyến đường ống xuất khẩu dầu từ Kazakhstan, Nga qua Odetxa (Ucraina), đến các thị trường Tây Bắc Âu, Trung và Đông Âu. Hoạt động từ năm 2001, tuyến đường ống Chenghiz-Novorus dài 1.511km, vận chuyển dầu từ khu vực Tây Kazakhstan đến vùng bờ biển Hắc Hải của Nga.

Hiện Kazakhstan là nước thứ 3 (sau Nga, Naury) không phải là thành viên OPEC xuất khẩu dầu, khí vào thị trường các nước EU, hơn 80% xuất khẩu dầu, khí của Kazakhstan quá cảnh qua lãnh thổ Nga. Tháng 12/2007, chính phủ Kazakhstan, Nga và Turkmenistan ký Hiệp định Khai thác và Xuất khẩu khí tại khu vực biển Caxpi, theo đó khí được khai thác vận chuyển từ Turkmenistan, Kazakhstan đến tiêu thụ tại thị trường Turkmenistan, Kazakhstan, Nga¹⁸

Kazakhstan và Nga hợp tác trong lĩnh vực điện năng: Cùng xây dựng Liên hợp Nhà máy điện Ekibastu ГРЭС-2, hợp tác trong lĩnh vực điện nguyên tử hòa bình - lập liên doanh hai nước khai thác sản xuất uran tại

Kazakhstan và nghiên cứu khả năng xây dựng nhà máy điện nguyên tử tại Kazakhstan (giá thành có thể đến 63 tỉ USD)...

3. Quan hệ văn hóa giữa các khu vực và biên giới

Kazakhstan và Liên bang Nga tích cực phát triển hợp tác về văn hóa giữa hai nước.

Năm 2011, nhân kỷ niệm 20 năm Kazakhstan độc lập, hơn 60 hoạt động hợp tác lớn về văn hóa đã được tổ chức tại Nga như: Biểu diễn ca múa nhạc Kazakhstan tại Nhà hát lớn Mátxcova; Triển lãm “Nga-Kazakhstan trong thế kỷ XXI” ở Nhà hát quốc gia Mátxcova; Ngày phim Kazakhstan tại Mátxcova; Triển lãm ảnh Kazakhstan tại Thư viện Văn học nước ngoài ở Mátxcova...

Nhân dịp các ngày lễ của Liên Xô cũ, nhiều hoạt động giao lưu văn hóa giữa hai nước đã được tổ chức như: Kỷ niệm 50 năm ngày công dân Liên Xô – người đầu tiên bay vào vũ trụ tại Trung tâm Đào tạo các nhà du hành vũ trụ mang tên Gagarin và thảo luận về hợp tác vũ trụ Kazakhstan-Nga (tháng 4/2011), Kỷ niệm 70 năm Chiến thắng Mátxcova với sự tham dự của các cựu chiến binh Kazakhstan (tháng 12/2011), Hội nghị bàn tròn tại Đại học Tổng hợp Mátxcova về “Sự tham gia của các công dân Kazakhstan trong Chiến tranh Vệ quốc vĩ đại” (tháng 12/2011).

Nhiều hoạt động giao lưu văn hóa Kazakhstan-Nga được tổ chức như: Trong ngày Lễ Mùa xuân của Kazakhstan “Наурыз мейрамы” vào tháng 3 hàng năm, tại Mátxcova và nhiều nơi ở Nga đã diễn ra

giới; Đứng đầu thế giới về khai thác dầu là Nga - 3.748,6 triệu thùng, tiếp theo là Ả-rập Xê-út - 3.388,3 triệu thùng, Mỹ - 3.285 triệu thùng, Trung Quốc - 1.511,1 triệu thùng...

¹⁸ *Перспективы сотрудничества Казахстана и России в новых геополитических условиях, материалы 4-й двусторонней международной научно-практической конференции КИСИ-ИМЭМО (г. Москва, 9 апреля 2009 г.), Отв. ред. Б.К. Султанов, Алматы, 2009, с.130-131.*

các lễ hội với sự tham gia của các nghệ sĩ Kazakh, Nga; Xây dựng Lăng Vua Bukei tại quận Krasno tỉnh Axrakhan; Trao đổi, đặt tên ga Amaty tại hệ thống tàu điện ngầm Mátxcova và ga Mátxcova ở hệ thống tàu điện ngầm Amaty.

Trong các giai đoạn lịch sử, tiếng Nga giữ vị trí quan trọng tại Kazakhstan; hiện ở Nga có xấp xỉ 1 triệu người Kazakh, tại Kazakhstan có khoảng 4 triệu người Nga. Đa số các tộc người ở Kazakhstan sử dụng tiếng Nga trong giao tiếp, hành chính, kinh doanh, học tập... Tại Kazakhstan, trên VTTT chiếu rộng rãi các kênh truyền hình Nga (kênh P1, PTP, PK, P 24...), các phim Nga. Theo tác giả A. N. Tulembaeva: 90% thông tin khoa học tại Kazakhstan thể hiện qua tiếng Nga, đó là sách, giáo trình, sách chuyên khảo, internet...¹⁹

Hợp tác giữa các khu vực của Kazakhstan và Nga được tiến hành trên cơ sở hơn 200 văn bản hợp tác ký giữa các khu vực hai nước. Hiện nay, tại Kazakhstan có 1.700 công ty liên doanh Kazakhstan-Nga hoạt động, ở Nga có gần 3.000 công ty, 76/83 chủ thể trực thuộc Trung ương có quan hệ kinh tế-thương mại với Kazakhstan.

Diễn đàn Hợp tác khu vực Kazakhstan-Nga được tổ chức hàng năm, từ 2 năm gần đây, Tổng thống hai nước đã dự diễn đàn.

Ngày 15/9/2011, Diễn đàn Hợp tác khu

vực Kazakhstan-Nga lần thứ 8 được tổ chức ở Axrakhan (Nga). Tại Diễn đàn, hai bên ký Chương trình Hợp tác khu vực giữa Kazakhstan và Nga trong giai đoạn 2012-2017, Nghị định thư bổ sung Hiệp định giữa Chính phủ Kazakhstan và Chính phủ Nga về các điểm chông lán trên biên giới hai nước (ký ngày 23/12/1998)²⁰.

Diễn đàn Hợp tác khu vực Kazakhstan-Nga lần thứ 9 diễn ra ở Pavlodar, Kazakhstan vào ngày 19/9/2012; Kazakhstan và Nga ký 13 văn kiện hợp tác, trong đó có Hợp đồng sản xuất xe ô tô Lada tại Kazakhstan, Hợp đồng Xây dựng Nhà máy điện số 4 tại Ekibastu ГЭС-2 trị giá 900 triệu USD²¹

Kazakhstan và Nga hợp tác phân định biên giới giữa hai nước: Đàm phán về biên giới Kazakhstan-Nga diễn ra từ tháng 9/1999 đến tháng 1/2005. Trong chuyến thăm Nga của Tổng thống N. Nazabayev vào tháng 1/2005, Kazakhstan và Nga ký Hiệp định biên giới Kazakhstan-Nga, phân định toàn tuyến biên giới giữa Kazakhstan và Nga dài 7.591 km (chưa tính biên giới hai nước tại khu vực biển Caspi)²².

4. Quan hệ đa phương

Kazakhstan và Nga hợp tác chặt chẽ tại các tổ chức quốc tế như Cộng đồng Các quốc gia độc lập (SNG), Liên minh Thuế quan

¹⁹ *Казахстанско-российские отношения состояние и перспективы*, Материалы международной научной конференции (г. Алматы, 22 сентября 2008 г.), Отв. ред. Б.К. Султанов, Алматы, 2009, с. 77.

²⁰ *mfa.kz: Сотрудничество Республики Казахстан с Российской Федерацией* (Website của Bộ Ngoại giao Kazakhstan: *Hợp tác giữa Cộng hòa Kazakhstan và Liên bang Nga*).

²¹ *Kazinform*, 20/9/2012.

²² *История Казахстана, В пяти томах. Том 5. Алматы, 2010, с. 500-501.*

(Customs Union – CU), Tổ chức Hợp tác Thương Hải (SCO)...

Ngày 8/12/1991, tại Belarus, nguyên thủ các nước Belarus, Nga, Ucraina ký Hiệp định về thành lập SNG.

Ngày 21/12/1991, tại Amaty, lãnh đạo 11 nước cộng hòa thuộc Liên Xô cũ (Kazakhstan, Nga, Belarus, Ucraina, Uzbekistan, Tadzikistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Azerbaijan, Armenia, Môngđôva) ký Nghị định thư khẳng định gia nhập SNG.

Trong SNG và Tổ chức Hiệp ước An ninh tập thể (CSTO)²³, Kazakhstan phối hợp, hợp tác chặt chẽ với Nga, tích cực đóng góp vào sự phát triển của SNG, CSTO: Tổ chức thành công 2 cuộc gặp thượng đỉnh SNN (tháng 12/1991 tại Amaty, tháng 9/2004 ở Astana), đưa ra sáng kiến về Chiến lược Phát triển kinh tế SNG đến năm 2020 tại Hội nghị thượng đỉnh SNG ở Đusanbe vào tháng 10/2007, tổ chức thành công cuộc tập trận “Tình hữu nghị anh em 2012” của CSTO tại Amaty vào tháng 10/2012...).

Năm 1995, Kazakhstan, Nga, Belarus ký hiệp định đầu tiên về thành lập Liên minh Thuế quan. Ngày 6/10/2007, tại Đusanbe, Kazakhstan, Nga và Belarus ký Hiệp định thành lập Liên minh Thuế quan trên lãnh thổ 3 nước; Hiệp định có hiệu lực từ tháng 7/2010.

Liên minh Thuế quan Kazakhstan, Nga, Belarus tạo nên một thị trường rộng lớn có diện tích 20.030.748 km², dân số 169, 315 triệu người, năm 2011 tổng GDP của CU đạt 2.084 tỉ USD, GDP bình quân đầu người đạt 12.310 USD; Từ hoạt động của CU trong những năm 2010-2015, Nga có thể thu lợi 400 tỉ USD, Kazakhstan và Belarus - mỗi nước 16 tỉ USD.

Trên cơ sở Liên minh Thuế quan, Không gian Kinh tế thống nhất Á-Âu (EuAsEC) được thành lập với các thành viên Kazakhstan, Nga, Belarus, Uzbekistan, Tadzikistan, Kyrgyzstan và bắt đầu hoạt động từ 1/1/2012.

Kazakhstan và Nga là hai trong năm quốc gia sáng lập Tổ chức Hợp tác Thương Hải - SCO²⁴. Trong SCO, Kazakhstan đã hoàn thành trọng trách Chủ tịch SCO và tổ chức thành công 2 Hội nghị Thượng đỉnh SCO vào năm 2005 và năm 2011 tại Astana. Nga cũng hoàn thành trọng trách Chủ tịch SCO và tổ chức thành công 3 Hội nghị cấp cao SCO trong năm 2002 tại Xanh Pêtécbuva, năm 2003 ở Mátxcova và năm 2009 tại Êkatêrinhbua.

Theo lãnh đạo Bộ Ngoại giao Kazakhstan: Tham gia SOC, Kazakhstan có điều kiện tăng cường hợp tác với các thành viên, giải quyết các bất đồng, tồn tại với các

²⁴ *Шанхайская организация сотрудничества*
 Википедия: SCO thành lập năm 2001 với các nước thành viên Kazakhstan, Nga, Trung Quốc, Kyrgyzstan, Tadzikistan. Hiện thành viên SCO là 5 nước trên và Uzbekistan; quan sát viên của SCO là Iran, Ấn Độ, Pakistan, Afghanistan, Mông Cổ; đối thoại của SCO là Belarus, Xrilanca, Thổ Nhĩ Kỳ.

²³ *nhà* là CSTO thành lập năm 1992, hiện có 6 thành viên là Nga, Kazakhstan, Belarus, Tadzikistan, Kyrgyzstan, Armenia.

nước láng giềng, thành viên SCO trước hết trong nội bộ SCO.

III. Một số nhận xét

Thứ nhất: Sau hơn hai thập niên độc lập, Kazakhstan phát triển vượt bậc, đạt nhiều thành tựu to lớn về đối nội và đối ngoại, khẳng định vị thế quan trọng ở Trung Á và châu Á.

Thứ hai: Từ đầu thập kỷ 90 thế kỷ XX đến nay, Kazakhstan và Liên bang Nga thiết lập, phát triển quan hệ đối tác chiến lược toàn diện; quan hệ chính trị dựa trên cơ sở tin cậy lẫn nhau, quan hệ kinh tế phát triển nhanh chóng là trọng tâm của quan hệ liên minh Kazakhstan-Nga, quan hệ văn hóa gắn bó chặt chẽ, phong phú.

Thứ ba: Quan hệ Kazakhstan-Nga phát triển đáp ứng lợi ích của nhân dân hai nước và đóng góp vào duy trì hòa bình, ổn định và phát triển ở khu vực Á-Âu và trên thế giới.

Tài liệu tham khảo

1. *Актуальные вопросы казахстанско-российского сотрудничества на современном этапе:* материалы "круглого стола" (11 октября 2010 г.), Алматы, 2010, 120 с. (*Tâm quan trọng Những vấn đề hợp tác Kazakhstan-Nga hiện nay*, Tư liệu Hội thảo "bàn tròn" tại Amaty ngày 11/10/2010, Amaty, 2010, 120 tr.).
2. *История Казахстана, В пяти томах. Том 5*, Amaty, 2010, 672 с. (Lịch sử Kazakhstan, 5 tập, Tập 5, Amaty, 2010, 672 trang).
3. itar-tass (Hãng tin Nga).
4. *Kazakhstan Today*, Monograph, Edited by B.K. Sultanov, Almaty, 2010, 356

p. (*Kazakhstan ngày nay*, Sách chuyên khảo, Chủ biên: B.K. Xuntanov, Amaty, 2010, 356 trang).

5. *Казахстан Россия: экономические и политические факторы стратегического партнерства*, материалы VI казахстанско-российской научно-практической конференции (г. Алматы, 10 апреля 2012 г.), Отв. ред. Б.К. Султанов, 2012, 232 с. (*Kazakhstan-Nga: Đối tác chiến lược về chính trị và kinh tế*, Tư liệu Hội thảo khoa học thực tiễn Kazakhstan-Nga tại Amaty ngày 10/4/2012, Chủ biên: B.K. Xuntanov, 2012, 232 trang).

6. *Казахстанско-российские отношения: состояние и перспективы*, Материалы международной научной конференции (г. Алматы, 22 сентября 2008 г.), Отв. ред. Б.К. Султанов, Алматы, 2009, 160 с. (*Quan hệ Kazakhstan-Nga: Thực trạng và triển vọng*, Tư liệu Hội thảo khoa học quốc tế, tại Amaty ngày 22/9/2008, Chủ biên: B.K. Xuntanov, Amaty, 2009, 160 trang).

7. Казахстанская правда (Báo Sự thật Kazakhstan).

8. Kazinform (Hãng tin Kazakhstan).

9. mfa.kz (Website của Bộ Ngoại giao Kazakhstan).

10. *Перспективы сотрудничества Казахстана и России в новых геополитических условиях*, материалы 4-й двусторонней международной научно-практической конференции КИСИ-ИМЭМО (г. Москва, 9 апреля 2009 г.), Отв. ред. Б.К. Султанов, Алматы, 2009, 208 с. (*Triển vọng hợp tác giữa Kazakhstan và Nga trong điều kiện địa chính trị mới*, Tư liệu Hội thảo khoa học-thực tiễn Kazakhstan-Nga lần thứ 4 tại Mátxcova ngày 9/4/2009, Chủ biên: B.K. Xuntanov, Amaty, 2009, 208 trang).